

Anna Wróbel

Liberalizacja międzynarodowego handlu usługami w warunkach kryzysu negocjacji WTO

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 41/1, 53-65

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Wróbel*

Uniwersytet Warszawski

LIBERALIZACJA MIĘDZYNARODOWEGO HANDLU USŁUGAMI W WARUNKACH KRYZYSU NEGOCJACJI WTO

Streszczenie

Celem artykułu jest ocena procesu liberalizacji handlu usługami w warunkach kryzysu negocjacji wielostronnych Rundy Doha. Przedstawione zostały przyczyny braku postępu w rokowaniach usługowych na forum WTO oraz alternatywne wobec rokowań katarskich działania państw na rzecz uzyskania większego dostępu do rynków usługowych partnerów handlowych.

Słowa kluczowe: WTO, GATS, TiSA, handel usługami, liberalizacja, protekcjonizm

Wprowadzenie

Przebieg rokowań prowadzonych na forum Światowej Organizacji Handlu (WTO) w ramach Rundy Doha świadczy o problemach tej organizacji w wypełnianiu jej podstawowej funkcji – forum negocjacyjnego. Dotychczas idea liberalizacji handlu w ramach światowego systemu handlowego nie napotkała takich trudności. O tych problemach świadczy fakt, że w całej historii GATT/WTO nie było tak długiej przerwy w skutecznych negocjacjach handlowych, z jaką mamy do czynienia obecnie.

* E-mail: awrobel@uw.edu.pl.

Bezpośrednią konsekwencją kryzysu wielostronnych negocjacji handlowych jest wzrost zainteresowania liberalizacją handlu na podstawie pruilateralnych i bilateralnych porozumień handlowych. Negocjowane są zarówno porozumienia sektorowe (usługowe, inwestycyjne) jak i dwu- lub kilkustronne umowy o wolnym handlu, obejmujące problemy ujęte w mandacie z Doha, a czasem wręcz wykraczające poza negocjacje WTO (porozumienia „WTO plus” lub „WTO extra”).

Celem artykułu jest ocena procesu liberalizacji handlu usługami w warunkach kryzysu negocjacji wielostronnych Rundy Doha. Przedstawiono w nim przyczyny braku postępu w rokowaniach usługowych na forum WTO oraz alternatywne do rokowań katarskich działania państw na rzecz uzyskania większego dostępu do rynków usługowych partnerów handlowych.

1. Bariery liberalizacji handlu usługami na forum WTO

Kwestia liberalizacji handlu usługami jest jednym z głównych obszarów negocjacyjnych w ramach Rundy Doha. Zgodnie z zapisami artykułu XIX Układu ogólnego w sprawie handlu usługami (GATS) rokowania w tym obszarze rozpoczęły się 1 stycznia 2000 roku, a w listopadzie 2001 roku na podstawie deklaracji IV Konferencji Ministerialnej w Doha w Katarze zostały włączone w zakres nowej rundy negocjacji w ramach WTO¹. Negocjacje usługowe skupiają się w zasadzie na dwóch grupach problemów: zmianie lub uzupełnieniu ogólnych zasad GATS oraz rekonstrukcji list szczegółowych zobowiązań w kierunku większego otwarcia rynków poszczególnych członków WTO.

Analizując dotychczasowy przebieg rokowań usługowych, należy stwierdzić, że od ich rozpoczęcia członkowie WTO w niewielkim stopniu zaangażowali się w działania na rzecz dalszej liberalizacji wymiany usług. Świadczą o tym opóźnienia w składaniu zrewidowanych list szczegółowych zobowiązań. Uczestnicy rokowań byli zobowiązani do przedłożenia wstępnych ofert liberalizacyjnych do 31 marca 2003 roku. Zgodnie z zobowiązaniami zawartymi w pakiecie lipcowym z 2004 roku państwa, które nie złożyły wstępnych ofert usługowych, miały to uczynić jak najszybciej (docelowo do maja 2005 r.). Do maja 2005 roku złożono 68 ofert

¹ Zob. *Ministerial Declaration*, Doha 14 November 2001, www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.htm (dostęp: 18.03.2015).

wstępnych, obejmujących 68% członków WTO². Od 19 maja 2005 roku do końca czerwca 2008 roku strony GATS złożyły 31 zrewidowanych ofert. W tym czasie liczba ofert wstępnych zwiększyła się z 68 do 71. Należy jednak zauważyć, że skala otwarcia rynku usług w porównaniu z wynikami poprzedniej rundy negocjacji nie jest zbyt duża. Nadal zachowano wiele z ograniczeń związanych z dostępem do rynku oraz wyłączeń z zastosowania klauzuli traktowania narodowego, a w wielu sektorach usług utrzymano dotychczasową formułę „bez zobowiązań”, na której mocy dana branża usługowa nadal jest wyłączona z liberalizacji i oddziaływania reguł GATS³.

Wśród największych przyczyn opóźnień w negocjacjach usługowych na forum WTO należy zwrócić uwagę na dwie. Po pierwsze, proces negocjacji usługowych tradycyjnie już utrudniają różnice stanowiska wobec liberalizacji handlu usługami wynikające z różnic potencjałów sektorów usługowych poszczególnych członków organizacji oraz spodziewanych korzyści z otwarcia rynków. W tym przypadku spór przebiega na linii państwa wysoko rozwinięte–państwa rozwijające się⁴. Państwa Południa nadal obawiają się zdominowania ich rynków usługowych przez korporacje z państw wysoko rozwiniętych. Jednocześnie podkreślają, że państwa wysoko rozwinięte nie oferują w zamian za przyjęcie zobowiązań liberalizacyjnych przez państwa Południa wystarczających rekompensat w dostępie do własnych rynków. Wynegocjowane w trakcie Rundy Urugwajskiej zobowiązania co do dostępu

² G.C. Hufbauer, J.J. Scott, *The Doha Round after Hong Kong*, „Policy Briefs in International Economics” 2006, No. PB06-2, s. 3.

³ Zob. R. Adlung, *Services in the Doha Round: Lost in Flexibility*, „Journal of International Economic Law” 2006, Vol. 9, No. 4, s. 867-883; W. Dugiel, *Zmiany w światowym systemie handlu, Perspektywa dla Unii Europejskiej*, Centrum Europejskie Natolin, Warszawa 2009, s. 48.

⁴ Analizując stanowiska poszczególnych państw w kwestii konieczności dalszej liberalizacji handlu usługami w ramach obecnej rundy negocjacji, można wymienić przynajmniej cztery grupy postaw: 1) państwa zainteresowane jak największym postępem w otwarciu rynków usług, dążące do zapewnienia własnym firmom szerokiej możliwości ekspansji na rynki pozostałych członków WTO – głównie państwa wysoko rozwinięte na czele ze Stanami Zjednoczonymi; 2) państwa uzależniające postęp liberalizacji usług od spełnienia ich postulatów dotyczących liberalizacji handlu artykułami rolnymi, m.in. Brazylia i inne państwa Ameryki Łacińskiej; 3) państwa warunkujące większe zaangażowanie w negocjacje usługowe od ustanowienia regulacji otwierających rynki państw rozwiniętych dla niezależnych konsultantów, osób świadczących usługi profesjonalne, wysoko wykwalifikowanych ekspertów – Indie i kilkanaście innych państw rozwijających się; 4) państwa, które są gotowe wyrazić zgodę na dalej idące koncesje w sektorze usług pod warunkiem ustanowienia regulacji umożliwiających stosowanie nadzwyczajnych środków ochronnych – Malezja, Tajlandia i inne państwa ASEAN. A. Wróbel, *Międzynarodowa wymiana usług*, Scholar, Warszawa 2009, s. 203–204.

do rynku i traktowania narodowego dotyczą głównie pierwszego i drugiego sposobu świadczenia usług, natomiast efektywny wzrost możliwości eksportowych w sektorze usług państw rozwijających się zapewniłaby liberalizacja świadczenia usług przez obecność osób fizycznych⁵. W obecnej rundzie negocjacji usługowych państwa wysoko rozwinięte, obawiając się konkurencji ze strony tańszej siły roboczej z państw Południa, niechętnie odnoszą się do postulatów dotyczących zwiększenia możliwości świadczenia usług w czwartym trybie.

Po drugie, w negocjacjach usługowych barierą są zasadnicze różnice stanowisk państw członkowskich w negocjacjach w innych obszarach, zwłaszcza kwestie przepływu artykułów rolno-spożywczych podzieliły członków WTO.

Oddziaływanie rokowań w pozostałych obszarach na przebieg negocjacji usługowych wynika z zastosowanej w Rundzie Doha zasady *single undertaking*⁶ zgodnie, z którą „nic nie jest uzgodnione, dopóki wszystko nie zostanie uzgodnione”. W efekcie chociaż w wielu ważnych kwestiach udało się osiągnąć zbliżenie stanowisk uczestników rokowań, brak porozumienia w jednej sprawie wyklucza wdrażanie porozumienia w sprawach uzgodnionych. Sektor usług jest traktowany przez państwa rozwijające się jako karta przetargowa, która ma posłużyć do osiągnięcia celów w sektorze rolnym. Państwa tej grupy są gotowe na przyjęcie zobowiązań usługowych pod warunkiem spełnienia ich postulatów dotyczących liberalizacji handlu artykułami rolnymi. Osiągnięcie porozumienia między Północą a Południem na forum WTO utrudnia również specyficzna sytuacja, w której ekonomiczne interesy Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej i Unii Europejskiej krzyżują się z politycznym interesem Brazylii, Indii i Chin. Te trzy państwa zwracają uwagę nie tylko na uzyskanie korzystnych warunków dostępu do rynków, lecz przy okazji chcą zdobyć polityczny prestiż i uznanie ich na arenie międzynarodowej za rosnące w siłę „ekonomiczne mocarstwa”⁷.

⁵ Zob. *Proposed Liberalisation of Mode 4 under GATS Negotiations, Communication from Argentina, Bolivia, Chile, The People's Republic of China, Columbia, Dominican Republic, Egypt, Guatemala, India, Mexico, Pakistan, Peru, Philippines and Thailand*, WTO, Geneva 2003, TN/S/W/14; *Joint Statement on Liberalization of Mode 1 under GATS Negotiations, Communication from Chile, India and Mexico*, JOB(04)/87, WTO, Geneva 2004.

⁶ R. Wolfe, *The WTO Single Undertaking as Negotiating Technique and Constitutive Metaphor*, „Journal of International Economic Law” 2009, Vol. 12, No. 4, s. 835–858.

⁷ A. Wróbel, *op.cit.*

2. Porozumienie w sprawie handlu usługami (TiSA)

Wobec impasu w rokowaniach wielostronnych członkowie WTO zainteresowani szybkim otwarciem rynku usług (tzw. *Really Good Friends of Services*) podjęli działania mające na celu wypracowanie porozumienia sektorowego. Początkowo porozumienie to było określane jako Międzynarodowa umowa usługowa (*International Services Agreement, ISA*)⁸. Ostatecznie nowa inicjatywa w zakresie liberalizacji handlu usługami przyjęła nazwę Porozumienia w sprawie handlu usługami (*Trade in Services Agreement, TiSA*). Negocjacje prowadzące do ustanowienia tego reżimu rozpoczęły się w kwietniu 2013 roku. Mają one charakter plurilateralny⁹. Obecnie w rokowaniach uczestniczą 23 gospodarki (w tym Unia Europejska), odpowiadające za 70% światowych obrotów usługowych¹⁰. Liczba ta może jednak ulec zmianie. Rokowania TiSA są bowiem otwarte dla wszystkich zainteresowanych liberalizacją międzynarodowych obrotów usługowych członków WTO¹¹. Ma to umożliwić przyszłą multilateralizację umowy, rozumianą jako włączenie jej do systemu WTO¹².

Celem negocjacji jest wypracowanie ambitnego porozumienia usługowego, będącego w zgodzie z zapisami Układu ogólnego w sprawie handlu usługami oraz opartego na głównych zasadach wypracowanych w jego ramach (m.in. zakres, definicje, dostęp do rynku, traktowanie narodowe). Rokowania powinny mieć szeroki zakres, co oznacza, że żaden z sektorów usług i sposobów świadczenia usług nie powinien być z góry wyłączony. W ich wyniku powinno dojść do znacznej poprawy

⁸ Inicjatorem rokowań były Stany Zjednoczone i Australia.

⁹ Pojęcie negocjacje plurilateralne jest stosowane w celu odróżnienia rokowań prowadzonych przez grupę członków WTO od rokowań obejmujących wszystkich członków tej organizacji, tj. rokowań multilateralnych.

¹⁰ Są to: Australia, Kanada, Chile, Tajwan, Kolumbia, Kostaryka, Unia Europejska, Hongkon – Chiny, Islandia, Izrael, Japonia, Korea, Liechtenstein, Meksyk, Nowa Zelandia, Norwegia, Pakistan, Panama, Paragwaj, Peru, Szwajcaria, Turcja i Stany Zjednoczone. W październiku chęć wynegocjowania wielostronnego układu w sprawie handlu usługami deklarował również Singapur, ale wycofał się z prac nad traktatem. <https://ustr.gov/tisa/participant-list> (dostęp: 18.03.2015).

¹¹ Po rozpoczęciu rokowań chęć przystąpienia do rozmów w sprawie TiSA wyraziły Chiny oraz Urugwaj. http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/tisa/index_pl.htm (dostęp: 18.03.2015)

¹² P. Sauvé, *A Plurilateral Agenda for Services? Assessing the Case for a Trade in Services Agreement (TiSA)*, Swiss National Centre of Competence in Research, „Working Paper” 2013, No. 29, s. 3.

dostępu do rynków uczestników rokowań¹³. Porozumienie w sprawie handlu usługami powinno doprowadzić do otwarcia rynków i usprawnienia przepisów w takich dziedzinach, jak wydawanie licencji, usługi finansowe, telekomunikacja, handel elektroniczny, transport morski, prawa pracowników tymczasowo wyjeżdżających za granicę w celu świadczenia usług, zakupy rządowe, subsydia w usługach, przedsiębiorstwa państwowe¹⁴. Porozumienie powinno obejmować również kwestie regulacyjne, m.in. usługi telekomunikacyjne, finansowe, pocztowe i kurierskie, w tym zasady zapewniające niezależność regulatorów, uczciwość procesów wydawania zezwoleń i niedyskryminacyjny dostęp do sieci telekomunikacyjnych. Każdy z uczestników rokowań powinien mieć jednak prawo do decydowania, jakie sektory i na jakich warunkach zostaną otwarte dla zagranicznych usługodawców¹⁵.

Na początku 2013 roku strony zdecydowały się na hybrydowy model liberalizacji handlu usługami w ramach TiSA, oparty zarówno na charakteryzującym GATS systemie list pozytywnych (*bottom-up approach*), jak i wykorzystujący wzorowany na NAFTA i promowany przez Stany Zjednoczone Ameryki Północnej model list negatywnych (*top down approach*)¹⁶. Uzgodniono bowiem, że zobowiązania dotyczące dostępu do rynku powinny być przyjmowane zgodnie z zasadami wypracowanymi w GATS na podstawie modelu list pozytywnych. Zasada traktowania narodowego oraz klauzula największego uprzywilejowania powinny mieć charakter zobowiązań horyzontalnych i zatasowanie do wszystkich rodzajów usług we wszystkich trybach ich świadczenia. Odstępstwa od tych zasad powinny być podane przez strony porozumienia na listach zobowiązań (negatywne listy)¹⁷. W przypadku zobowiązań dotyczących traktowania narodowego należy zastosować klauzule utrudniające wycofanie się z przyjętych zobowiązań liberalizacyjnych (klauzulę *stand still* i *ratchet clause*)¹⁸.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/tisa/index_pl.htm (dostęp: 18.03.2015).

¹⁵ P. Sauvé, *op.cit.*, s. 3.

¹⁶ Szerzej zob. S.M. Stephenson, F.J. Prieto, *Regional Liberalization of Trade in Services. Experience in the Americas*, w: *Development, Trade and the WTO*. red. B. Hoekman, A. Mattoo, P. English, *A Handbook*, World Bank, Washington D.C. 2002, s. 336.

¹⁷ www.seco.admin.ch/themen/00513/00586/04996/index.html?lang=en (dostęp: 18.03.2015).

¹⁸ Zob. Peterson Institute for International Economics, *Framework for the International Services Agreement*, „Policy Brief” 2012, nr PB12-10, s. 7.

Kolejne rundy negocjacji TiSA odbyły się w Genewie. Przewodniczyły im na przemian Unia Europejska, Australia i Stany Zjednoczone. Podstawą rozmów był projekt tekstu podstawowego, przygotowany przez Unię Europejską i Australię, oraz propozycje przedkładane przez uczestników¹⁹. Konkretnie decyzje są podejmowane w drodze konsensusu.

Na podstawie dostępnych oświadczeń uczestników negocjacji TiSA trudno obecnie ocenić stan zaawansowania prac oraz przewidzieć termin zakończenia rokowań. Można się jednak zastanowić nad możliwymi wariantami relacji TiSA i GATS, które określą charakter tego porozumienia. Formalnie negocjacje TiSA prowadzone są poza systemem WTO. Ich efektem może być zatem porozumienie preferencyjne funkcjonujące poza WTO na podstawie artykułu V GATS, którego celem jest wyeliminowanie dyskryminacji między stronami przez usunięcie istniejących środków dyskryminacji albo zakaz wprowadzania nowych, albo bardziej dyskryminujących środków²⁰. Tego typu umowa powinna mieć duży zakres sektorowy, oceniany z uwzględnieniem liczby sektorów, wielkości handlu objętego porozumieniem i sposobów świadczenia usług. Ponadto umowa nie powinna wykluczać *a priori* żadnego sposobu świadczenia usług²¹. Zwolennikiem takiego rozwiązania są Stany Zjednoczone Ameryki Północnej. Rozważana jest również możliwość zawarcia umowy plurilateralnej, która mogłaby być w przyszłości włączona do systemu WTO z zastosowaniem klauzuli największego uprzywilejowania. Jeśli do porozumienia TiSA przystąpiłaby wystarczająca liczba członków WTO, może ono być przekształcone w szersze porozumienie WTO, oferujące korzyści wszystkim członkom organizacji. Już na początku rokowań ich uczestnicy wyrazili zamiar włączenia TiSA do systemu wielostronnego. Aby stało się to możliwe, zastosowano otwartą formułę negocjacji – każdy z członków WTO może do nich przystąpić lub przyjąć już wynegocjowany układ. Przyszłej multilateralizacji układu będzie również sprzyjać zbieżność zawartych w nim zasad z normami wypracowanymi w GATS.

Umowę TiSA można przenieść na forum WTO na kilka sposobów. Po pierwsze, wypracowane zobowiązania liberalizacyjne poszczególnych gospodarek uczestniczących w rokowaniach TiSA mogą być dołączone w formie protokołu

¹⁹ www.mg.gov.pl/Wspolpraca+miedzynarodowa/Miedzynarodowe+organizacje+gospodarcze/WTO/Porozumienie+w+sprawie+handlu+uslugami+TiSA (dostęp: 18.03.2015).

²⁰ *Układ ogólny w sprawie handlu usługami*, art. 5, załącznik do DzU 1998, nr 34, poz. 195.

²¹ *Ibidem*.

do przewidzianych w GATS narodowych list szczegółowych zobowiązań. Zgodnie z klauzulą największego uprzywilejowania ułatwienia w dostępie do rynków wypracowane w ramach TiSA będą przeniesione na wszystkich członków WTO²². W tym przypadku oznacza to inkorporowanie przyjętych zobowiązań do GATS. Teoretycznie istnieje możliwość zwiększenia zakresu podmiotowego umowy przez wzrost liczby uczestników rokowań TiSA oraz przystąpienie do układu po jego zawarciu przez pozostałych członków WTO. Promotorem takiego rozwiązania jest Unia Europejska, która wprawdzie zgodziła się na rozpoczęcie rokowań na podstawie artykułu V GATS, zabiegając jednocześnie o otwarty charakter rokowań²³. Gdyby udało się doprowadzić do przyjęcia porozumienia TiSA przez wszystkich członków WTO, nowa umowa mogłaby zastąpić wynegocjowany w Rundzie Urugwajskiej Układ ogólny w sprawie handlu usługami. Możliwe jest inkorporowanie Porozumienia w sprawie handlu usługami do systemu WTO jako porozumienia fakultatywnego. Wówczas TiSA miałyby taki sam status, jak funkcjonujące w ramach WTO porozumienie w sprawie zakupów rządowych i w sprawie handlu samolotami cywilnymi²⁴.

Negocjacje dotyczące zawarcia Porozumienia w sprawie handlu usługami można uznać za próbę pogłębienia liberalizacji międzynarodowych obrotów usługowych w warunkach kryzysu negocjacji WTO. Biorąc pod uwagę udział dotychczasowych uczestników rokowań w światowym rynku usług oraz perspektywę włączenia kolejnych gospodarek do negocjacji, TiSA może mieć duży wpływ na intensyfikację obrotów usługowych stron umowy. Skala tego oddziaływania będzie jednak uzależniona od potencjału sektorów usługowych stron oraz poziomu otwarcia sektora usług. Przykładowo, według wstępnych szacunkowych danych 50-procentowa redukcja barier w transgranicznych przepływach usług przyczyniłaby się do wzrostu eksportu usług Unii Europejskiej o 21 mld USD. W Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej sprzedaż usług na rynek międzynarodowy zwiększyłaby

²² Takie rozwiązanie sprzyjałoby jednak wystąpieniu zjawiska tzw. jeźdźców na gapę (ang. *free riders*). Państwa, które nie uczestniczyły w rokowaniach TiSA, skorzystałyby z ułatwionego dostępu do rynków wypracowanych w tych rokowaniach, nie oferując w zamian podobnych zobowiązań.

²³ *EU proposal for a core text and scheduling provisions*, plik pdf, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/july/tradoc_152687.pdf (dostęp: 18.03.2015).

²⁴ Szerzej zob. J.A. Marchetti, M. Roy, *op.cit.*, s. 24–27.

się o 14 mld USD²⁵. Może jednak niepokoić nieuczestniczenie w rokowaniach gospodarek o największym potencjale wzrostu: Chin, Indii, Brazylii. Również inne gospodarki z listy czołowych eksporterów i importerów usług nie włączyły się w ten proces, m.in. Singapur, Rosja, Tajlandia, Tajwan, Malesja²⁶.

Kolejnym czynnikiem zmniejszającym korzyści ekonomiczne z TiSA mogą być negocjowane równolegle strefy wolnego handlu z udziałem stron tego porozumienia. Przykładowo, Unia Europejska w preferencyjny sposób uregulowała handel usługami z dziewięcioma stronami negocjacji TiSA²⁷ oraz negocjuje cztery kolejne umowy o wolnym handlu²⁸. Stany Zjednoczone Ameryki Północnej na preferencyjnych zasadach uregulowały wymianę handlową z dziewięcioma stronami TiSA²⁹ i prowadzą negocjacje z trzema kolejnymi³⁰. Liderem pod względem liczby umów preferencyjnych z pozostałymi uczestnikami rokowań TiSA jest Chile, które na podstawie wcześniej zawartych porozumień ma zapewnione ułatwienia w dostępie do rynków usług szesnastu członków plurilateralnych rokowań usługowych³¹. W takich warunkach można mówić o sukcesie porozumienia TiSA, jeżeli w jego ramach uda się osiągnąć poziom porównywalny z warunkami wynegocjowanymi w najbardziej liberalnym, preferencyjnym porozumieniu handlowym wynegocjowanym przez strony tej umowy.

Ocena porozumienia TiSA jest uzależniona również od stopnia, w jakim liberalizacją objęto wrażliwe dla stron sektory usługowe. Ujawnione już w trakcie rokowań urugwajskich strategiczne sektory usługowe nadal podlegają znacznej ochronie przed konkurencją zewnętrzną. Obawy, że w trakcie negocjacji umowy

²⁵ European Parliament, Directorate-General for External Policies, Policy Department, *The Plurilateral Agreement on Services: at the starting gate*, „Policy Briefing” 2013, s. 5, www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2013/491477/EXPO-INTA_SP%282013%29491477_EN.pdf (dostęp: 18.03.2015).

²⁶ Por. WTO, *International Trade Statistics 2014*, WTO, Geneva 2014, s. 29.

²⁷ Z Chile, Kolumbią, Kostaryką, Islandią, Republiką Korei, Meksykiem, Norwegią, Panamą i Peru.

²⁸ Z Kanadą (negocjacje zakończono), Izraelem, Japonią oraz USA.

²⁹ Z Australią, Kanadą, Meksykiem, Chile, Kolumbią, Kostaryką, Panamą, Peru.

³⁰ Z Unią Europejską, Japonią, Nową Zelandią.

³¹ W tej grupie znajdują się gospodarki następujących krajów: Australii, Kanady, Kolumbii, Kostaryki, Unii Europejskiej, Hongkongu, Islandii, Japonii, Republiki Korei, Meksyku, Nowej Zelandii, Norwegii, Panamy, Peru, Szwajcarii, Stanów Zjednoczonych. Szerzej zob. P. Sauv e, *Study...*, s. 24–25.

TiSA pojawią się spory spowodowane chęcią utrzymania dotychczasowej ochrony ważnych dla stron rodzajów usług są uzasadnione. Przykładowo, Stany Zjednoczone Ameryki Północnej są tradycyjnie niechętnie przyjmowaniu zobowiązań dotyczących transportu morskiego oraz usług świadczonych w ramach przewidzianego w artykule 1 GATS czwartego trybu świadczenia usług (obecność osób fizycznych świadczących usługi). Unia Europejska i Kanada nie są z kolei zwolennikami zobowiązań w sektorze usług audiowizualnych. Wiele państw uczestniczących w rokowaniach TiSA wyraża obawy o liberalizację korzystających ze wsparcia publicznego usług zdrowotnych i edukacyjnych. Ponadto do wrażliwych sektorów usługowych należą usługi transportu lotniczego. Z całą pewnością rokowania TiSA radykalnie nie wpłyną na zmianę ochrony w strategicznych dla stron sektorach usługowych, ale w przypadku mniej wrażliwych branż będą szansą na uwzględnienie zmian strukturalnych zachodzących na rynku usług. TiSA może być platformą wypracowania zasad dotyczących świadczenia dynamicznie rozwijających się w ostatnich latach nowoczesnych rodzajów usług. Rokowania TiSA mogłyby bowiem posłużyć uregulowaniu świadczenia usług cyfrowych lub zająć się wzbudzającym kontrowersje problemem swobodnego przepływu danych³².

Podsumowanie

Bezpośrednią konsekwencją kryzysu negocjacji wielostronnych na forum Światowej Organizacji Handlu są działania państw na rzecz zwiększenia dostępu do zagranicznych rynków zbytu przez alternatywne w stosunku do WTO rokowania handlowe. W sektorze usług państwa zainteresowane zwiększeniem dynamiki rokowań w sprawie liberalizacji międzynarodowych obrotów usługowych doprowadziły do rozpoczęcia plurilateralnych negocjacji sektorowych poza systemem WTO. Porozumienie w sprawie handlu usługami (TiSA) to również odpowiedź na potrzebę dostosowania obowiązujących dyscyplin do zmian zachodzących w gospodarce światowej. Zaletą TiSA w porównaniu z rokowaniami WTO jest mniejsza liczba uczestników negocjacji, co może przyspieszyć wypracowanie porozumienia oraz sprzyjać znacznemu pogłębieniu zobowiązań usługowych. Korzyści te mogą być jednak osłabione w przypadku zwiększenia zakresu podmiotowego porozumienia.

³² *Ibidem*, s. 22–23.

Przystąpienie do negocjacji państw o defensywnych interesach w sektorze usług może bowiem utrudnić realizację wizji głębokiej liberalizacji międzynarodowych obrotów usługowych. W tym kontekście przywoływany jest przykład Chin, których deklaracja chęci przystąpienia do rokowań TiSA jest postrzegana jako próba ograniczenia skali liberalizacji w sektorze usług. Z uwagi na trwające negocjacje i ich tajny charakter obecnie trudno przewidzieć jaki będzie ostateczny kształt porozumienia TiSA oraz zakres liberalizacji rynków, będących uczestnikami rokowań. Z uwagi na rolę, jaką przyszłe strony TiSA odgrywają współcześnie w międzynarodowych obrotach usługowych, porozumienie to może istotnie wpłynąć na dalsze funkcjonowanie międzynarodowego rynku usług.

Postęp w liberalizacji handlu usługami, gdy brakuje efektywnego wypełniania przez WTO funkcji forum negocjacyjnego, oprócz sektorowych rokowań plurilateralnych, jest możliwy do osiągnięcia również w wyniku kilku- i dwustronnych preferencyjnych porozumień handlowych obejmujących swym zakresem nie tylko handel towarami, ale również przepływy usług. Większość obecnie negocjowanych porozumień o wolnym handlu przewiduje dyscypliny w sektorze usług. Spośród aktualnie prowadzonych negocjacji warto zwrócić uwagę na rokowania w sprawie ustanowienia Transatlantyckiego Partnerstwa Handlowego i Inwestycyjnego (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*, TTIP). Umowa ta prowadzi bowiem do integracji rynków dwóch największych eksporterów usług. Na międzynarodowy rynek usług duży wpływ może mieć również zakończenie negocjacji w sprawie Partnerstwa Transpacyficznego (*Trans-Pacific Partnership* – TPP). Wejście w życie umów TTIP i TPP oznacza nie tylko powstanie dwóch największych bloków handlowych, ale także zagraża dalszemu funkcjonowaniu WTO. Unia Europejska i Stany Zjednoczone Ameryki Północnej – gospodarki, które odegrały największą rolę w procesie tworzenia światowego systemu handlu – mogą bowiem stracić zainteresowanie osiągnięciem swoich interesów handlowych w ramach tej organizacji.

Literatura

- Adlung R., *Services in the Doha Round: Lost in Flexibility*, „Journal of International Economic Law” 2006, t. 9, No. 4.
- Dugiel W., *Zmiany w światowym systemie handlu, Perspektywa dla Unii Europejskiej*, Centrum Europejskie Natolin, Warszawa 2009.

- EU Proposal for a Core Text and Scheduling Provisions*, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/july/tradoc_152687.pdf.
- European Parliament, Directorate-General for External Policies, Policy Department, *The Plurilateral Agreement on Services: at the Starting Gate*, „Policy Briefing” 2013, www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2013/491477/EXPO-IN-TA_SP%282013%29491477_EN.pdf.
- http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/tisa/index_pl.htm.
- <https://ustr.gov/tisa/participant-list>.
- Hufbauer G.C., Scott J.J., *The Doha Round after Hong Kong*, „Policy Briefs in International Economics” 2006, No. PB06-2.
- Joint Statement on Liberalization of Mode 1 under GATS Negotiations*, Communication from Chile, India and Mexico, WTO, JOB(04)/87, Geneva 2004.
- Marchetti J.A., Roy M., *The TISA Initiative: an Overview of Market Access Issues*, WTO, Geneva 2013.
- Ministerial Declaration*, Doha 14 November 2001, www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.htm.
- Peterson Institute for International Economics, *Framework for the International Services Agreement*, „Policy Brief” 2012, No. PB12-10.
- Proposed Liberalisation of Mode 4 under GATS Negotiations*, Communication from Argentina, Bolivia, Chile, The People’s Republic of China, Columbia, Dominican Republic, Egypt, Guatemala, India, Mexico, Pakistan, Peru, Philippines and Thailand, TN/S/W/14, WTO, Geneva 2003.
- Sauvé P., *A Plurilateral Agenda for Services? Assessing the Case for a Trade in Services Agreement (TISA)*, Swiss National Centre of Competence in Research, „Working Paper” 2013, No. 29.
- Sauvé P., *Study: Dr. Jekyll or Mr. Hyde? Reflection on the Trade in Services Agreement (TISA)*, Policy Department, *The Plurilateral Agreement on Services*, w: European Parliament, Directorate-General for External Policies, European Union, Brussels 2013.
- Stephenson S.M., Prieto F.J., *Regional Liberalization of Trade in Services. Experience in the Americas*, w: *Development, Trade and the WTO. A Handbook*, red. B. Hoekman, A. Mattoo, P. English, World Bank Washington D.C. 2002.
- Układ ogólny w sprawie handle usługami*, art. 5, załącznik do DzU 1998, nr 34, poz. 195.
- Wolfe R., *The WTO Single Undertaking as Negotiating Technique and Constitutive Metaphor*, „Journal of International Economic Law” 2009, t. 12, No. 4.

Wróbel A., *Funkcjonalność i dysfunkcjonalność wielostronnego systemu handlowego WTO*, „Współczesne problemy ekonomiczne – globalizacja, liberalizacja, etyka”, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 800, Szczecin 2014.

Wróbel A., *Międzynarodowa wymiana usług*, Scholar, Warszawa 2009.

WTO, *International Trade Statistics 2014*, WTO, Geneva 2014.

www.mg.gov.pl/Wspolpraca+miedzynarodowa/Miedzynarodowe+organizacje+gospodarcze/WTO/Porozumienie+w+sprawie+handlu+uslugami+TiSA.

www.seco.admin.ch/themen/00513/00586/04996/index.html?lang=en.

LIBERALIZATION OF TRADE IN SERVICES IN THE CONTEXT OF THE WTO CRISIS

Abstract

The aim of the paper is to analyze the process of liberalization of trade in services in the context of the crisis of DDA. It will present the reasons for the lack of progress in the services negotiations at the WTO and alternatives to this negotiations, which can gain greater access to services markets of trading partners.

Translated by Anna Wróbel

Keywords: WTO, GATS, TISA, trade in services, liberalization, protectionism

JEL codes: F13, F15, F10, F53, F60, L80